

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

สมาคมห้องสมุด เป็นสมาคมทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งจะมีการก่อตั้งขึ้นเมื่อกิจการห้องสมุดและวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์เริ่มมีการพัฒนาขึ้น โดยทั่วไปแล้วสมาคมห้องสมุดที่ก่อตั้งขึ้นในแต่ละประเทศจะมีวัตถุประสงค์ใหญ่ ๆ คือ

1. เพื่อพัฒนาและปรับปรุงกิจการห้องสมุด
2. เพื่อคุ้มครองและยกระดับสถานภาพของผู้ประกอบอาชีพบรรณารักษ

(Librarians) และวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ (Library Profession)¹

ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ก่อตั้งสมาคมทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ขึ้นในลักษณะของสมาคมแห่งชาติ ซึ่งจะมีความสำคัญและบทบาทในการพัฒนาห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์มาก ดังที่ พี เอ็น กัวลา (P.N. Kaula) ได้กล่าวถึงความสำคัญของห้องสมุดไว้ว่า

สมาคมห้องสมุด เป็นกระดูกสันหลังของชุมชนการห้องสมุดในประเทศไทย สมาคมห้องสมุดจะช่วยสนับสนุนให้เกิดการแพร่กระจายความรู้ โดยการส่งเสริมการก่อตั้งห้องสมุดและคำรุ้ง วิชาไว้ตลอดจนจักให้มีการฝึกอบรมบุคลากรห้องสมุด จัดการงบประมาณให้เหมาะสมและปรับปรุงเทคนิคของงานห้องสมุด²

¹A.H. Chaplin, ed. The Organization of the Library Profession, 2d ed. (Pallach-Munchen : Verlag Dokumentation, 1976), pp. 15-16

²P.N. Kaula, "Library Association in India," UNESCO Bulletin for Libraries 24 (November - December 1970), : 372

โจเซฟ โบลดิส (Jozef Boldis) ผู้อำนวยการหอสมุดกลางแห่งสถาบันวิทยาศาสตร์สโลวาเกีย ได้กล่าวถึงความสำคัญของสมาคมทางวิชาชีพว่า "...สมาคมทางวิชาชีพและองค์การด้านที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาห้องสมุดและวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์..."¹

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้มีการก่อตั้งสมาคมห้องสมุดขึ้นเช่นกัน สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยเริ่มมีกำเนิดขึ้นในระยะปี พ.ศ. 2493-2495 เมื่อนางสาวแมรี แองเกลิมายเออร์ (Miss Mary Anglemyer) บรรณารักษ์ห้องสมุดสำนักข่าวสารอเมริกันได้แนะนำคณะผู้เข้ารับการศึกษาวิชาจัดห้องสมุดภาคค่ำจำนวนหนึ่งซึ่งนางสาวแมรี แองเกลิมายเออร์จัดขึ้นนี้ ว่าควรได้ริเริ่มจัดชมรมบรรณารักษ์ขึ้นเพื่อหาทางช่วยสนับสนุนกิจการห้องสมุด จึงมีการประชุมกันประมาณ 3-4 ครั้ง ต่อมาคณะนักศึกษาวิชาจัดห้องสมุดที่เข้ารับการอบรมจาก ดร. แฟรนเซส แลนเดอร์ สเปน (Dr. Frances Lender Spain) ร่วมกับคณะแรกที่ริเริ่มจะจัดตั้งชมรมบรรณารักษ์รวมกลุ่มกันขึ้นอีกครั้งหนึ่งเพื่อก่อตั้งชมรมห้องสมุด ในระยะนั้นเป็นช่วงที่กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงส่งเสริมกิจการห้องสมุดประชาชน พ.ศ. 2495 ขึ้น และอธิบดีกรมสามัญศึกษา คือ นายอภิรักษ์ จันทวิมล ได้เสนอแนะว่าควรร่วมมือกันหลาย ๆ ฝ่ายรวมทั้งชมรมบรรณารักษ์ที่จะก่อตั้งขึ้นมา แต่การก่อตั้งชมรมนี้ควรเป็นการก่อตั้งสมาคมขึ้นแทน เพราะจะทำให้การสนับสนุนกิจการห้องสมุดก้าวหน้าไปได้เร็วขึ้น ดังนั้นชมรมบรรณารักษ์จึงติดต่อขอจดทะเบียนก่อตั้งสมาคมห้องสมุดฯ ต่อสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2496 และได้รับอนุญาตให้ดำเนินการเป็นสมาคมได้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2497² โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

¹Jozef Boldis, "Librarians Organizations and Authorities in the Slovak Socialist Republic and the Development of the Library Profession" in The Organization of the Library Profession, A.H. Chaplin, ed. p. 24

²นิลวรรณ อินทะเคชะ, "ประวัติสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย," ใน สมาคมห้องสมุดฯ 25, วิสิทธิ์ จินตวงศ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, 2525), หน้า 4-7

1. ส่งเสริมความสามัคคีและการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก
2. ส่งเสริมและเผยแพร่วิชาบรรณารักษศาสตร์ การศึกษา และวัฒนธรรม
3. ส่งเสริมสถาบันห้องสมุดทั่วราชอาณาจักร เพื่อให้วัฒนาถาวร
4. แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์กับสมาคมห้องสมุดอื่น ๆ ทั้งในและนอกราชอาณาจักร
5. รักษาผลประโยชน์และส่งเสริมฐานะของเจ้าหน้าที่ห้องสมุดให้ก้าวหน้ามั่นคง
6. รับผิดชอบและให้คำแนะนำในการจัดห้องสมุดแก่บุคคล นิติบุคคล องค์กร หรือสถาบันต่าง ๆ
7. เป็นแหล่งกลางสำหรับการสนับสนุนจากบุคคล นิติบุคคล องค์กร หรือสถาบันต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสมาคม
8. ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง¹

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยยังคงยึดถือวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้เป็นหลักในการดำเนินงานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ในระยะแรกที่สมาคมฯ ได้รับการก่อตั้งขึ้น ก็ได้รับทุนและความช่วยเหลือจากต่างประเทศ คือ

1. มูลนิธิเอเชียให้ทุนดำเนินงานตั้งแต่ พ.ศ. 2498-2519 เป็นจำนวนเงินประมาณ 4,000,000 บาท และเมื่อมูลนิธิเอเชียยุติการให้ความช่วยเหลือ สมาคมฯ ต้องพยายามหาทุนมาหมุนเวียนด้วยตนเอง
2. มูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ ให้ทุนแก่สมาคมฯ เพื่อส่งบรรณารักษ์ไปปฏิบัติงานห้องสมุดที่สหรัฐอเมริกา 3 คน เป็นเวลา 3 เดือน ในปี พ.ศ. 2507
3. องค์กรศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งชาติ (UNESCO) ให้ทุนคณะกรรมการไปปฏิบัติงานในยุโรป และจัดงานโครงการพิเศษ เช่น การจัดแสดงหนังสือเด็กและผู้ใหญ่ การจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ เป็นต้น

¹นิลวรรณ อินทะเคหะ, "ประวัติสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย,"

4. รัฐบาลสหรัฐอเมริกาให้ทุนคณะกรรมการไปศึกษาทำงานในสหรัฐอเมริกา 2 คน คนละ 11 เดือน

5. บริษัทเคาน์ซิล ของรัฐบาลอังกฤษให้ทุนคณะกรรมการไปศึกษาและทำงาน ในประเทศอังกฤษ¹

นับแต่เริ่มได้รับการก่อตั้งขึ้นจนถึงปัจจุบันนี้ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย มีอายุประมาณ 28 ปีแล้ว และมีบทบาทในการพัฒนากิจการบรรณารักษศาสตร์และห้องสมุด มาไม่น้อย ตลอดระยะเวลา 28 ปีนี้สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยได้จัดกิจกรรมและ โครงการที่มีประโยชน์แก่ห้องสมุดประเภทต่าง ๆ และวงการบรรณารักษศาสตร์เรื่อยมา แต่เป็นที่น่าเสียดายที่กิจกรรมและโครงการบางอย่างของสมาคมต้องล้มเลิกไป หรือ กระทำได้ไม่สม่ำเสมอ และไม่มิกิจกรรมที่ริเริ่มขึ้นใหม่มากนัก ทั้งนี้เพราะปัญหาในการ ดำเนินงานหลายประการ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากต่าง- ประเทศแล้ว² เช่น ข้อจำกัดในด้านการเงิน และบุคลากร ดังนั้นในปัจจุบันนี้ผลงาน ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยที่ปรากฏให้เห็นมักจะมีอยู่ในลักษณะของงานประจำ เท่านั้น เช่น การประชุมสามัญประจำปี การอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดเฉพาะและบรรณา- รักษ์ห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น และปัญหาคงกล่าวนี้ยังเป็นสาเหตุให้กิจกรรมต่าง ๆ ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยไม่แพร่หลายและกว้างขวางนัก

จากการที่สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยเป็นสมาคมทางวิชาชีพ สมาชิก ส่วนใหญ่ได้แก่ บรรณารักษ์และอาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ในกลุ่มบรรณารักษ์ หรือผู้ดำเนินงานห้องสมุด บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนกล่าวได้ว่าเป็นสมาชิกกลุ่มใหญ่ ที่สุด และสมาชิกกลุ่มนี้ส่วนใหญ่คิดว่า ตนเองได้รับประโยชน์จากการ เป็นสมาชิกสมาคม

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18-19

² นวนิตย์ อินทรามะ, "สำเนาจากนายกสมาคมห้องสมุดฯปัจจุบัน," ใน สมาคมห้องสมุดฯ 25, วิสิทธิ์ จินตวงศ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, 2525)

ห้องสมุดแห่งประเทศไทยมากกว่าสมาชิกห้องสมุดประเภทอื่น ๆ¹ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนได้รับประโยชน์จากสมาคมมาก หรือสมาคมมีบทบาทที่เหมาะสมเพียงพอแล้วสำหรับกิจการห้องสมุดโรงเรียน

✓ ในปัจจุบันนี้ระบบการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปโดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคลิกภาพของเด็กแต่ละคน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์เพื่อพัฒนาสติปัญญาและนิสัยรักการค้นคว้า คำนึงบทบาทและวิธีการสอนของครูจึงต้องเปลี่ยนไป คือ ครูจะกลายเป็นผู้ชี้แนะให้แก่ผู้เรียน และองค์ประกอบที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญกับการเรียนการสอนของโรงเรียนเพิ่มขึ้นคือ ห้องสมุดโรงเรียน เพราะการที่ผู้เรียนจะได้รับความรู้กว้างขวางหรือมีพัฒนาการทางสมองก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วนั้น ผู้เรียนจะต้องรู้จักคิด รู้จักค้นคว้า คัดเลือกเอามาแล้ว ซึ่งแหล่งวิทยาการที่นักเรียนจะใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ในโรงเรียนคือ ห้องสมุดโรงเรียน

✓ นอกจากนี้ยังเป็นที่ตระหนักกันว่า ห้องสมุดโรงเรียนมีความสำคัญในฐานะเป็นห้องสมุดแห่งแรกที่เสริมสร้างให้นักเรียนรู้จักศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมโดยใช้แหล่งวิทยาการอื่น ๆ และเป็นพื้นฐานที่ทำให้นักเรียนคุ้นเคยกับการใช้ห้องสมุด เห็นประโยชน์และความสำคัญของห้องสมุด ซึ่งจะให้นักเรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อการเข้าใช้ห้องสมุดอันจะเกิดเป็นผลดีต่อการใช้ห้องสมุดประเภทอื่น ๆ ต่อไป

✓ ความเจริญก้าวหน้าของห้องสมุดโรงเรียนจะต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ กล่าวคือ ความสนับสนุนจากผู้รับผิดชอบ ผู้ดำเนินงาน การสนับสนุนค่านงบประมาณ ตลอดจนผู้ใช้ห้องสมุดด้วย องค์การที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจการห้องสมุดโรงเรียนคือ กระทรวงศึกษาธิการ แต่ดำเนินการในแง่ของวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดแล้ว องค์การหนึ่งที่ควรจะเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อกิจการห้องสมุดโรงเรียนด้วยคือ สมาคมทางวิชาชีพ บรรณารักษศาสตร์ เพราะการขยายตัวทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และความมั่นคงทางวิชาชีพขึ้นอยู่กับ การได้รับความสนับสนุนจากสมาคมทางวิชาชีพส่วนหนึ่งด้วย

¹ ัญญาณี คล้ายสุบรรณ, "การศึกษาปัญหาในการบริหารของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 96

ครูบรรณาธิการซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน เป็นผู้ที่ได้รับรู้ถึงบทบาทของสมาคมห้องสมุดฯ เพราะเป็นผู้ปฏิบัติงานในห้องสมุดโรงเรียน ย่อมได้รับผลกระทบจากกิจกรรมของสมาคมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษา เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูบรรณาธิการต่อบทบาทที่สมาคมฯ ได้กระทำไปแล้ว หรือ กำลังกระทำอยู่ กับบทบาทที่ครูบรรณาธิการคาดว่าสมาคมฯ ควรจะกระทำซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความต้องการการเข้ามามีบทบาทในกิจการห้องสมุดโรงเรียนของสมาคมฯ ความคิดเห็นของครูบรรณาธิการในเรื่องบทบาทของสมาคมฯ นี้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสมาคมฯ ในการนำมาพิจารณาประกอบการปรับปรุงการดำเนินงานของสมาคมฯ ให้ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของห้องสมุดโรงเรียนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในด้านกิจการห้องสมุดโรงเรียน
2. เพื่อศึกษาความคาดหวังของครูบรรณาธิการเกี่ยวกับบทบาทที่ควรปฏิบัติของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในด้านกิจการห้องสมุดโรงเรียน
3. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย กับบทบาทที่ควรปฏิบัติตามความคาดหวังของครูบรรณาธิการ

สมมติฐานของการวิจัย

สมาคมฯ ยังประสบปัญหาในการดำเนินงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์หลายประการดังที่กล่าวมาแล้ว กิจการห้องสมุดของประเทศไทยอยู่ในระยะที่กำลังพัฒนาโดยที่มีความพยายามจะนำวิทยาการใหม่ ๆ มาใช้ในกิจการห้องสมุด สมาคมห้องสมุดซึ่งเป็นสมาคมทางวิชาชีพควรได้มีบทบาทในการส่งเสริมกิจการห้องสมุดในประเทศอย่างเต็มที่ จะเห็นว่าความต้องการในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนมีมาก แต่สมาคมฯ ก็ยังอยู่ในระยะที่จะต้องปรับปรุงและพัฒนาตนเองเช่นกัน ดังนั้นในด้านกิจการห้องสมุดโรงเรียนนี้ ครูบรรณาธิการก็ควรจะต้องทำให้สมาคมฯ ได้มีบทบาทมากขึ้น ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานของการวิจัยครั้งนี้ว่า มีความแตกต่างกันระหว่างบทบาทที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่ควรปฏิบัติของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ตามความคาดหวังของครูบรรณาธิการในด้านกิจการห้องสมุดโรงเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังของผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดต่อบทบาทของสมาคมทางวิชาชีพในการพัฒนากิจการห้องสมุดโดยตรงนั้นไม่ปรากฏ แต่ได้มีงานวิจัยเกี่ยวกับสมาคมห้องสมุดและงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการด้านกิจการห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากตัวแปรต่าง ๆ ดังนั้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของพหุจะแบ่งกล่าวได้ดังนี้

งานวิจัยในประเทศไทย

1. งานวิจัยเกี่ยวกับสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

1.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานของสมาคมฯ

อัญญาณี คล้ายสุบรรณ์ ได้ศึกษาปัญหาการบริหารงานของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยที่เกี่ยวข้องสมาชิก กรรมการบริหาร กิจการ การแบ่งแผนงาน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับสมาคมฯ โดยเก็บข้อมูลจากสมาชิกสมาคมฯและกรรมการบริหารงานสมาคมฯ ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่า ข้อบังคับเกี่ยวกับสมาชิกเหมาะสมแล้ว กรรมการบริหารสมาคมเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ แต่เป็นข้าราชการประจำจึงไม่สามารถปฏิบัติงานของสมาคมได้ดีเท่าที่ควร แผนงานของสมาคมฯ ที่สมาชิกคิดต่อด้วยมากที่สุดและควรมีการปรับปรุงคือ แผนกจัดทำวารสารและแผนกเผยแพร่วิชาการ งานของสมาคมฯในด้านการเผยแพร่กิจการห้องสมุดยังอยู่ในวงแคบและจัดทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้รับบริการด้านการจัดและบริหารห้องสมุด และสมาชิกสมาคมฯที่ได้รับประโยชน์จากสมาคมฯมากที่สุดคือ สมาชิกที่ทำงานอยู่ในห้องสมุดโรงเรียน ส่วนกรรมการบริหารนั้นส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการบริหารงานแผนกต่าง ๆ 5 แผนก คือ แผนกวิเทศสัมพันธ์ แผนกจัดทำวารสาร แผนกวิจัย แผนกชมรมห้องสมุด และแผนกแลกเปลี่ยนหนังสือและสิ่งพิมพ์ นอกจากนี้ยังประสบปัญหาว่ากรรมการบริหารไม่มีเวลาทำงานให้สมาคมฯอย่างเพียงพอ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสำนักงานไม่เพียงพอ รายได้จำกัด การประชาสัมพันธ์มีน้อย ที่ทำการของสมาคมฯอยู่ในทำเลไม่เหมาะสมและคับแคบ สมาชิกสมาคมฯไม่ให้ความร่วมมือที่ดีเท่าที่ควร การจัดเอกสารและระเบียบงานในสำนักงานไม่มีแบบที่เหมาะสม¹

¹ อัญญาณี คล้ายสุบรรณ์, "การศึกษานโยบายในการบริหารงานของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย "

1.2 งานวิจัยเกี่ยวกับผลงานของสมาคมห้องสมุด

ในปี พ.ศ. 2518 และ พ.ศ. 2521 ได้มีผู้ทำงานวิจัยติดตามผลการอบรมวิชาการบรรณารักษศาสตร์ของสมาคมห้องสมุดซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดย บรรณรักษ์ ป้อมบุปผา ได้ศึกษาติดตามผลการอบรมวิชาการบรรณารักษศาสตร์สำหรับบรรณรักษ์ห้องสมุดโรงเรียน ในระหว่างปี พ.ศ. 2513-2517 และ จุรี อุกุภรรัตน์ ทำการประเมินผลการอบรมบรรณรักษ์ห้องสมุดเฉพาะในระหว่างปี พ.ศ. 2512-2519 ผู้วิจัยทั้งสองได้ส่งแบบสอบถามให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมในช่วงเวลาดังกล่าว ผลการวิจัยมีส่วนที่สอดคล้องกันคือ ผู้ผ่านการอบรมได้นำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอบรมไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานของตน การอบรมบรรณรักษ์ห้องสมุดโรงเรียนนั้น การนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอบรมไปใช้อยู่ในระดับปานกลาง วิทยากรมีความน่าเชื่อถือในคำคุณวุฒิ ความรู้ และความชำนาญงานห้องสมุด ในด้านหลักสูตรทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติดีมาก¹ ส่วนการอบรมบรรณรักษ์ห้องสมุดเฉพาะผู้ผ่านการอบรม ได้นำความรู้และทักษะไปใช้ประโยชน์แตกต่างกัน ความรู้และทักษะที่นำไปใช้ประโยชน์มากคือ การจัดหมู่และทำบัตรรายการ และความรู้และทักษะที่นำไปใช้น้อยคือ วิชาหนังสืออ้างอิงและการบริการตอบคำถาม²

นอกจากนี้ ชลธิชา สุทธินิรันดรกุล ได้วิเคราะห์เนื้อหาบทความทางบรรณารักษศาสตร์ในวารสารห้องสมุด ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ฉบับที่ 1 ปีที่ 1 พ.ศ. 2500 ถึงฉบับที่ 6 ปีที่ 19 พ.ศ. 2518 ผลการวิเคราะห์พบว่า บทความมีเนื้อหาในเรื่องต่าง ๆ แยกเป็นช่วงระยะเวลาได้คือ พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2504

¹บรรณรักษ์ ป้อมบุปผา, "การศึกษาเพื่อติดตามผลการอบรมวิชาการบรรณารักษศาสตร์สำหรับบรรณรักษ์ห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งจัดโดยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ระหว่างปีการอบรม 2513-2517," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2518)

²จุรี อุกุภรรัตน์, "การประเมินผลการอบรมบรรณรักษ์ห้องสมุดเฉพาะของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2512-2519," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511)

บทความส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับห้องสมุดโรงเรียน พ.ศ. 2505 - 2509 บทความส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติบรรณารักษ์ นักเรียน และงานประพันธ์ พ.ศ. 2510 - 2514 บทความส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย และวรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่น และ พ.ศ. 2515 - 2518 บทความส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการบริหารและการดำเนินงานห้องสมุด บทความที่พบมากที่สุดคือบทความเกี่ยวกับบรรณารักษศาสตร์ภูมิหลัง ประเภทของห้องสมุด บริการของห้องสมุด ทรัพยากรและงานเทคนิค และวรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่น¹

2. งานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านบรรณารักษศาสตร์และกิจการห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากตัวแปรต่าง ๆ

ประการที่ พจนา ไค้ศึกษาถึงบทบาทของบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศในการพัฒนาห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย เพื่อทราบถึงพัฒนาการของกิจการห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทยหลังจากได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำจากบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศที่เข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทย และวิเคราะห์ผลที่ได้จากคำแนะนำของชาวต่างประเทศ ผลการวิจัยในค่านที่เกี่ยวกับกิจการห้องสมุดโรงเรียนพบว่า ห้องสมุดโรงเรียนเป็นห้องสมุดประเภทเดียวที่ยังไม่มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศมาปฏิบัติงานห้องสมุด นอกจากนี้มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศจากองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ทำการสำรวจสภาพของห้องสมุดโรงเรียนในประเทศไทย และได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับความเจริญและการขยายตัวของห้องสมุดโรงเรียนในอนาคต และผลจากคำแนะนำนี้ส่งผลให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของห้องสมุดโรงเรียนหลายด้าน คือ คำนบุคคลากร ภาระงาน ศึกษาศึกษาได้จัดให้มีการอบรมความรู้ด้านบรรณารักษศาสตร์แก่บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน และให้การสนับสนุนบรรณารักษ์ไปอบรม คำนการบริหารกรมสามัญศึกษาได้จัดบรรยายเกี่ยวกับการศึกษาแก่ผู้บริหารของโรงเรียน ให้เห็นความสำคัญของห้องสมุด รวมทั้งชี้แจง

¹ชลธิชา สุทธินิรันดรกุล, "การวิเคราะห์เนื้อหาวารสารห้องสมุดของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521)

แก่ผู้บริหารในการนิเทศก์ห้องสมุดโรงเรียนซึ่งได้รับผลเป็นที่น่าพอใจ ด้านงบประมาณห้องสมุดโรงเรียนจะได้รับเงินช่วยเหลือจากกระทรวงศึกษาธิการในกรณีที่มีการก่อสร้างอาคารห้องสมุดขึ้นใหม่ และด้านการสอนได้มีการทดลองสอนการใช้ห้องสมุดแก่นักเรียนในโรงเรียนในโครงการปรับปรุงโรงเรียนมัธยมแบบประสม¹

วิลาวณิชย์ เชนัญญวราภูล ศึกษาถึงบทบาทของบรรณารักษ์อาวุโสต่อพัฒนาการห้องสมุด และบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย เพื่อศึกษาพัฒนาการของห้องสมุดประเภทต่าง ๆ และบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทยโดยวิเคราะห์จากบทบาทและผลงานของกลุ่มบรรณารักษ์อาวุโสที่เป็นผู้นำในวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์มาตั้งแต่ระยะเริ่มแรก ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดโรงเรียนพบว่า บรรณารักษ์อาวุโสห้องสมุดโรงเรียนมีผลงานด้านห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับงานในความรับผิดชอบโดยตรงคือด้านห้องสมุดโรงเรียนเป็นส่วนมาก²

งานวิจัยของประภาวดี พจนา และวิลาวณิชย์ เชนัญญวราภูล แสดงให้เห็นว่าตัวแปรทั้งสองคือ คำแนะนำของคณะสำรวจจากองค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ และบรรณารักษ์อาวุโสห้องสมุดโรงเรียนมีส่วนช่วยในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน แต่ในงานวิจัยของวิลาวณิชย์ เชนัญญวราภูล ไม่ได้ศึกษาถึงพัฒนาการของห้องสมุดโรงเรียนที่มีผลจากผลงานและบทบาทของบรรณารักษ์อาวุโสโดยเฉพาะ

งานวิจัยในต่างประเทศ

เบ็ทตี้ โจ บัคกิงแฮม (Betty Jo Buckingham) ได้ศึกษาถึงพัฒนาการและกิจกรรมของสมาคมทางวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ซึ่งสมาคม

¹ประภาวดี พจนา, "บทบาทของบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศต่อพัฒนาการด้านห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516)

²วิลาวณิชย์ เชนัญญวราภูล, "บทบาทของบรรณารักษ์อาวุโสต่อพัฒนาการห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520)

เหล่านี้มีอิทธิพลต่อการพัฒนากิจการห้องสมุดโรงเรียนในไอโอวา ในระหว่าง ค.ศ. 1890-1972 วัตถุประสงค์ในการศึกษาเรื่องนี้คือ เพื่อทราบถึงบทบาทของสมาคมต่าง ๆ ในการพัฒนากิจการห้องสมุดโรงเรียน ประเภทของความร่วมมือกันของสมาคม และเพื่อรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ห้องสมุดโรงเรียนซึ่งสมาคมทางวิชาชีพต่าง ๆ มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ผลการศึกษาพบว่า มีสมาคมทางวิชาชีพหลายสมาคม มีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน คือ กลุ่มส่งเสริมการอ่านของนักเรียนไอโอวา และกลุ่มห้องสมุดไอโอวา สมาคมการศึกษาโสตทัศนวัสดุแห่งไอโอวา สมาคมสื่อการศึกษาแห่งไอโอวา องค์กรที่มีอิทธิพลต่อกิจการห้องสมุดโรงเรียนมากคือ สมาคมห้องสมุดแห่งไอโอวา มีบทบาทมากที่สุดในช่วงปี ค.ศ. 1940-1950 และหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สมาคมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนไอโอวาเริ่มมีบทบาทที่สำคัญมากขึ้น เป็นลำดับ นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือกันระหว่างสมาคมต่าง ๆ อีกด้วย¹

งานวิจัยที่น่ามากกล่าวไว้นี้พอจะสรุปได้ดังนี้

1. พัฒนาการของกิจการห้องสมุดในต่างประเทศได้รับอิทธิพลจากสมาคมทางวิชาชีพมาก แต่สำหรับสมาคมทางวิชาชีพของประเทศไทยคือ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ยังประสบปัญหาในการดำเนินงานหลายด้าน สิ่งเหล่านี้ก็เป็นอุปสรรคในการพัฒนาตนเองของสมาคมฯ แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมของสมาคมฯ ที่จัดขึ้นเป็นประจำสม่ำเสมอ คือ การอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุด เฉพาะเป็นประโยชน์ต่อบรรณารักษ์ในการนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติงาน และสมาคมฯ ผลิตสิ่งพิมพ์ทางวิชาชีพออกมาเผยแพร่ คือ วารสารห้องสมุด ซึ่งเนื้อหาของบทความในวารสารนั้นในแต่ละช่วงเวลาเน้นในด้านต่าง ๆ กัน

2. พัฒนาการของกิจการห้องสมุดในประเทศไทยในอดีตได้รับผลมาจากองค์กรและผู้เชี่ยวชาญด้านบรรณารักษศาสตร์จากต่างประเทศ และบรรณารักษ์อาวุโสของไทย

¹Betty Jo Buckingham, "The Role of Professional Associations in the Development of School Librarians in Iowa,"

เป็นองค์ประกอบสำคัญด้วย

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งสำรวจและศึกษามหาวิทยาลัยที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่ควรปฏิบัติของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในด้านที่เกี่ยวข้องกับกิจการห้องสมุดโรงเรียน อันได้แก่ การบริหารงานห้องสมุด การสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ และบทบาทการพัฒนาชุมชนของห้องสมุดโรงเรียน จากบทบาทใหญ่ ๆ 3 ประการนี้สามารถแยกย่อยได้ เช่น คานบุดลากรห้องสมุด วัสดุ ครุภัณฑ์ สถานที่ งบประมาณ การบริการและกิจกรรม ความสนับสนุนของผู้บริหาร และการสอนกิจกรรมการใช้ห้องสมุด เป็นต้น

2. การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาเฉพาะครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เฉพาะที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 98 แห่ง

วิธีดำเนินการวิจัย

ตัวอย่างประชากร

ผู้ที่ตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้คือครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครที่สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จากโรงเรียน 98 แห่ง โดยพิจารณาครูบรรณารักษ์ที่จะ เป็นผู้ให้ข้อมูลดังนี้

1. โรงเรียนที่มีครูบรรณารักษ์ 1 คน จะให้ครูบรรณารักษ์นั้นเป็นผู้ให้ข้อมูล
2. โรงเรียนที่มีครูบรรณารักษ์ 2 คน จะให้ครูบรรณารักษ์ทั้ง 2 นั้นเป็นผู้ให้ข้อมูล
3. โรงเรียนที่มีครูบรรณารักษ์ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป จะให้ครูบรรณารักษ์ 2 คนเป็นผู้ให้ข้อมูล ซึ่งครูบรรณารักษ์ทั้ง 2 คนนี้จะต้องมีคุณสมบัติดังนี้
 - 3.1 เป็นหัวหน้าครูบรรณารักษ์ 1 คน และ
 - 3.2 เป็นครูบรรณารักษ์ที่มีประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุดมากที่สุด หรือมารองจากหัวหน้าครูบรรณารักษ์ 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถามซึ่งส่งทางไปรษณีย์ไปยังผู้ให้ข้อมูลหรือไปแจกและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง แบ่งเนื้อหาในแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 บทบาทของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในค่านิจการห้องสมุดโรงเรียนเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า โดยให้ค่าน้ำหนัก 5 ระดับ ดังนี้

- 1 หมายความว่า น้อยที่สุด ถึง ไม่มีเลย
- 2 หมายความว่า น้อย
- 3 หมายความว่า ปานกลาง
- 4 หมายความว่า มาก
- 5 หมายความว่า มากที่สุด

ในตอนที่ 2 นี้มีส่วนของค่าตอบ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นบทบาทที่เป็นจริงและส่วนที่เป็นบทบาทที่คาดว่าควรจะเป็นของสมาคม ตามความคิดเห็นของครูบรรณารักษ์

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทที่ควรปฏิบัติของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในค่านิจการห้องสมุดโรงเรียน เป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นโดยเสรี

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะวิเคราะห์ค่าตอบที่รวบรวมได้ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัว วิเคราะห์ด้วยการคำนวณหาค่าร้อยละโดยใช้สูตร¹

$$P = \frac{f}{N} \times 100$$

¹ประคอง กรวรรณสุต, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ (กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2525), หน้า 73

2. ข้อมูลที่เป็นค่าตอบเกี่ยวกับความคิดเห็นและความคาดหวังวิเคราะห์โดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ยโดยใช้สูตร¹

$$\bar{x} = \frac{\sum fx}{N}$$

และคำนวณส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยใช้สูตร²

$$s_x = \sqrt{\frac{\sum fx^2}{N} - \frac{(\sum fx)^2}{N}}$$

3. เปรียบเทียบน้ำหนักคำตอบเกี่ยวกับความคิดเห็นในเรื่องบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่ควรจะเป็น โดยใช้สูตร³

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{N\sum D^2 - (\sum D)^2}{N-1}}}$$

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามที่เชื่อถือได้เพราะได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว
2. คำตอบที่ได้รับจากผู้ตอบแบบสอบถามทุกคนถือว่าเป็นความจริงที่เชื่อถือได้

นิยามของคำที่ใช้ในการวิจัย

ความคาดหวัง หมายถึง ความคิดเห็นส่วนบุคคลที่มีต่อบทบาทของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยว่าควรจะเป็นอย่างไร โดยไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริงว่าสมาคมฯ ได้กระทำไปแล้วหรือไม่

สมาคมฯ หมายถึง สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

ครูบรรณารักษ์ หมายถึง บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ที่สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 80

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 81

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 99-100

บทบาทที่เป็นจริง หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับกิจการห้องสมุดโรงเรียนของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยที่ได้มีการกระทำไปแล้วหรือกำลังกระทำอยู่ในปัจจุบัน

บทบาทที่คาดว่าจะจะเป็น หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับกิจการห้องสมุดโรงเรียนของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยที่ควรได้กระทำเพื่อห้องสมุดโรงเรียนแต่อาจกระทำแล้วหรือยังไม่ได้กระทำก็ได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการวิจัยจะทำให้ทราบเรื่องต่อไปนี้

1. บทบาทที่ปฏิบัติจริงของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
2. ความคิด เห็นและความคาดหวังของครูบรรณารักษ์เกี่ยวกับบทบาทของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในค่านิจการห้องสมุดโรงเรียน
3. จะได้แนวทางในการปรับปรุงงานของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยให้เป็นไปตามความคาดหวังของครูบรรณารักษ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย